

Yargı Reformu Strateji Belgesi: Yapılacak işler listesinden öteye gidebilecek mi?

Yazar: Mehmet Gün / 22 Ocak 2025, Çarşamba / Oda: Siyaset

Yeni Şafak'ın Adalet Bakanı Yılmaz Tunç'tan aktardığına göre Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Adalet Bakanlığı'nın hazırladığı iktidarın söylemindeki "Türkiye Yüzyılı'nın" ilk "Yargı Reformu Strateji Belgesi"ni, 23 Ocak 2025 Perşembe günü açıklayacak. Bu belge yeni bir yapılacaklar listesinden öteye gidebilecek mi?

Yeni Şafak'ın Adalet Bakanı Yılmaz Tunç'tan aktardığına göre Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Adalet Bakanlığı'nın hazırladığı iktidarın söylemindeki "Türkiye Yüzyılı'nın" ilk "Yargı Reformu Strateji Belgesi"ni, 23 Ocak 2025 Perşembe günü açıklayacakmış.

Yargıya güvenin yüzde 20-30'lara düştüğü ülkemizde kapsamlı bir yargı reformuna ihtiyaç var. Ancak Adalet Bakanlığı'nın 2009, 2015 ve 2019'dan sonra yayınlacağı dördüncü reform strateji belgesinin de arzu edilen ilerlemeyi getirmemesi, yargıda reform umudunun hepten söndürebilir.

Ne, niçin ve nasıl yeniden yapılandırılacak?

"Yeniden şekil vermek" anlamına gelen, Latince kökenli "reform" kelimesi, toplumsal, siyasi, ekonomik ve dini alanlarda bir şeyi mevcut durumundan daha iyi hale getirmek için yeniden şekillendirerek değiştirmeyi ifade eder. Bireyi ve aklı öne çıkararak, özgür düşünceleri ve yaratıcılığı teşvik eden Rönesans'ın doğurduğu reform, özgür düşünce ile daha iyi yeni bir düzen kurma çabasını anlatır, "statükoya meydan okuma" ile ulaşılmak istenen "ideal hedef" arasında bir köprü kurar.

Nadiren yapısal değişiklik öngören 2009, 2015 ve 2019 strateji belgeleri gerçek manada reform değil birer yapılacak işler listesi gibidirler. Esasen Türkiye, yargıya ilişkin yeni düşünce geliştiren "etken" değil, uluslararası gelişmelere uyum sağlamaya çalışan "edilgen" bir ülkedir. Yetkinlikleri olmasına karşın yenilikçi ve özgür düşünce geliştirmelerine siyasilere ket vurduğu Adalet Bakanlığı bürokratlarının, yenilikçi düşünce ve köklü değişim önerileri geliştirmelerini beklemek ise saflık olur.

Günlük sorunların çözümünü için bakanlığın her zaman görüşüne başvurduğu hâkimlerin de reform önerileri ortaya çıkarmaları beklenmemelidir. Çünkü eşyanın tabiatı (diyalektiği) gereği reformun muhatabı olup hizmetleri, hizmet verme usul ve alışkanlıkları reform edilmesi gereken bu kesim için, özlük ve ücret haklarını iyileştirmek, işlerini kolaylaştırmak, kaliteli hizmet vermenin gereklerinden önde gelir.

Siyasi irade olmadan reform mu?

Cumhurbaşkanı Erdoğan, ne yargıda reform yapılmasını istemiş ne de bir amaç veya bir hedef vermiştir. Sadık bir siyasetçi olan Adalet Bakanı, yargı reformu yapması için değil, bakanlıktaki işleri yürütmesi için atanmıştır ve yetkisi bununla sınırlıdır. Dolayısıyla olan sayın bakanın Cumhurbaşkanı Erdoğan'a rağmen yargıda bir değişim ve ilerleme (reform) önerisi getirmesi beklenmemelidir.

Kaldı ki sayın bakanın yargıda yenilikçi değişimin ne olması gerektiğine dair bir çalışması veya yayını bilinmemektedir.

Yargıya güvenin oldukça düşük, sorunların çok olduğu günümüzde yargının dramatik olarak değişmesi gerektiği açıktır. Ancak içinde bulunduğumuz şartlarda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın böyle bir değişikliğe izin vermeyeceği de öngörülebilir. Gerçekten de ülkemizi yakından ilgilendiren uluslararası gelişmeler gerekçesiyle herkesin bir, beraber ve tek ses olmasının istendiği bu günlerde, yargı, sorumsuz ve çatlak seslere ayar vermeye ya da siyaset ortamını dizayn etmeye yarayan bir alet niteliğindedir. Hal böyle iken yargının bağımsız işlev gösterir, en başta yürütme organını yani cumhurbaşkanını etkin olarak denetler ve sınırlandırır şekilde gelişmesinin istenmeyeceği kolayca öngörülebilir.

Öncekiler değerlendirilecek mi?

Sayın Erdoğan 14 Kasım 2020 günü ekonomi, hukuk ve demokrasi reformları **sözü vermiş**, ekonomiden sorumlu bakan Lütfi Elvan ile Adalet Bakanı Abdülhamit Gül iş dünyası ile görüşmeler yapmışlardı. İki Dolmabağçe'de TÜSİAD'la yapılan toplantıya ben de Daha İyi Yargı Derneği adına katılmış, bakanların isteği üzerine 8 başlıkta 80 önerimizi yazılı olarak da sunmuş, bu önerileri ayrıca Dünya Gazetesi ekinde de yayınlamıştık. Daha İyi Yargı Derneği, TÜRKONFED ve TÜSİAD birlikte bir ortak öneriler paketini de ayrıca bakanlara sunmuştuk. Günler süren bu çalışmamız için ne bir teşekkür ne de yazılarımızın alındığını teyit eden bir geri bildirim alamadığımız gibi, önerilerimizin reform alanında bir etkisini de görmedik.

Bütün reform strateji belgeleri adeta bir "reformculuk ve strateji oyunu" oyuncakları gibidir. Hiç bir reform belgesi öncekiler hakkında bir değerlendirme içermemekte, başarılı ve başarısız hususlar irdelenmemektedir. Oysa önceki belge ile neyin nasıl gerçekleştiğini ortaya koymak, sonraki belge için en başta gelen bilimsel bir zorunluluktur.

Yargı reformu strateji belgelerinin getirdiği en önemli fırsat, yargının sorunlarını tespit ederek ortaya koyma, tarihe resmi not düşme imkânı vermesidir. Ortaya koyacağı çözümlerden daha çok en başta aşağıda belirttiğim temel konular olmak üzere yargının sorunlarını ne kadar isabetli olarak tespit ettiği, açıklanacak dördüncü strateji belgesinin değerini belirleyecektir.

Reformun Kuzey Yıldızı belli mi?

Reform strateji belgelerinin özünde birer yapılacak işler listesi olmalarının temel sebebi, hizmeti verenler ile muhataplarının (yargı paydaşlarının) üstünde birleştiği, herkesi aynı yöne yöneltecek ortak bir hedefin belirlenmemiş olmasıdır.

Tersine her iktidarın ortak amacı yargıyı işine geldiği gibi dizayn etmek, sadık adamlarını yerleştirerek ele geçirmek ve siyasi bir alet olarak kullanmaktır. Amaçları çatıştığı için birinin yaptığını diğeri bozar. Sonuçta yargı bildik sorunlar içinde bocalar durur. Seçilmiş Hatay Milletvekili Av. Can Atalay olayında Yargıtay'ın Anayasa Mahkemesi ile çekişmesi, kimisi Yüce Divan'daki davalara intikal eden yolsuzluk ve rüşvet olayları, bu durumun bir sonucudur.

Yargının etkin ve verimli çalışıp, evrensel değerlere uygun olarak, makul isabetlilikte, makul sürede, makul maliyetli kaliteli hizmet vermesi, üzerinde herkesin kolaylıkla mutabık olacağı ortak bir amaç ve hedefdir. Esasen bütün kamu hizmetleri gibi yargı hizmetlerinin de kaliteli olması şarttır.

Dolayısıyla kaliteli yargı hizmetleri üretilmesi, reform konusunda herkesi birleştiren ortak bir hedef, bir Kuzey Yıldızı olabilir. O zaman ortak soru "kaliteli hizmet üretmek için ne yapabiliriz, neyi değiştirmeliyiz" olur. Bu sorunun cevabını bulmak ve başarılı reform yapmak kolaylaşır.

Kaliteli hizmet üreten, yalın, çevik, kapsayıcı hesapverir yapı

Yargı teşkilatı, 2024 sonu itibarıyla 25 bin civarında hâkim ve savcı, yaklaşık 34 bini arabuluculuk da yapan 185 bin civarında avukat ile 145 bin civarındaki adli görevli ile 2 binden biraz fazla sayıdaki noterle birlikte sayısı 350 bin kişiyi aşan bir hizmet kurumudur.

Kaliteli hizmet üretmesi için bütün hizmet kurumları gibi yargının da yalın, çevik, müşteri odaklı ve hesapverir olarak tasarlanması şarttır. Bunun için ise bütün unsurların örgütlenme işleyişleri ile ilişkilerini özenle düzenlemek, iş yükünü insan kaynaklarına orantılı olarak dağıtmak ve bütün sistemi iyi yönetmek gerekir.

Ülkemizde yargı hizmetlerini düzenleyen bir kurum yoktur. Hizmet üretimi ile hâkim ve savcılarının tayin, terfi ve disiplinini yöneten Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) ve Adalet Bakanlığı, tamamen siyasilerin kontrolindedir. Oysa yargı hizmetlerinde siyasilerin hiç etkisi olmaması gerekir.

O halde yargıda bir reform yapılacaksa Adalet Bakanlığı ile HSK'yi dönüştürmek, siyasetin etkili olmadığı yeni, daha etkili, daha verimli çalışan bir düzenleyici kurum oluşturmak gerekir. Oluşturulacak kurumun enerji, sağlık, güvenlik, tütün ve benzeri konularda piyasayı, piyasaya girişleri ve hizmet

üretimini düzenleyen kurullarda olduğu gibi yargı hizmetleri alanında kaliteli hizmet üretimini düzenlemesi, bağımsız ve hesapverir olması zorunludur. Bu hususta Daha İyi Yargı Derneği, tüm karar ver işlemleri yargı denetimine açık bir Adalet Yüksek Kurumu oluşturmayı önermektedir.

En birinci kalite şartı bağımsızlık

Günümüzün hukuk devleti ve demokrasi anlayışında yargının kanun önünde herkesin eşitliğini sağlaması, hukuk kurallarını herkese eşit uygulaması beklenir. Bu beklentiye ne kadar yerine getirebildiği yargıya **güvenin** seviyesini belirler.

Bu ülküyü gerçekleştirmesi için yargının oluşum ve işlevlerinde bağımsız olması, görevine giren konularda özgürce harekete geçebilmesi gerekir. Oluşumu bağımlı olan yargı işlevini özgürce gösteremez. Oluşumu bağımsız olsa bile işlevi kısıtlanan yargı da görevini özgürce yerine getiremez.

Dolayısıyla yargının bağımsızlığı siyasi bir tartışma konusu değil, yargı hizmetinde kalitenin en birinci şartıdır.

Öte yandan oluşumu, işlevi bağımsız olan yargı hesapverir değilse, yozlaşması, keyfiliğe düşmesi ve kendi içinde bağımlılıklar oluşturması kaçınılmazdır.

Bağımsızlığın savunulması ve hesapverirlik

Yargı bağımsızlığı, bunu savunan sağlam bir altyapı ile korunabilir. Hali hazırda, sadece avukatlar ve baroları hukukun üstünlüğünü ve yargı bağımsızlığını savunabilmektedir. Hâkimler, savcılar ve sair adli görevliler mensubu oldukları yargının bağımsızlığını savunabilir değildir.

Daha İyi Yargı Derneği, avukatlar ve noterler gibi hâkimler, savcılar ve sair adli görevlilerin de kendi meslek kuruluşlarına sahip olmalarını, bu kuruluşlara temel olarak yargı bağımsızlığını ve hukukun üstünlüğünü savunma ve meslek mensuplarını geliştirme görev ve yetkileri verilmesini önermektedir.

Türkiye, yargı hizmetlerini refaha katkı vermek üzere değil tersine idari sisteme göre toplumsal maliyet oluşturacak şekilde yapılandırmıştır. Yargı hizmet birimlerini kalkınma bölgeleri bazında optimum yapılandırmak acil bir ihtiyaçtır. Bunu yaparak sayısı 7 binden hali hazırda 10 bin civarına yükselen mahkemeleri 2 bin ila 2 bin 500'e düşürebilir.

Hizmet birimlerinin ve süreçlerinin optimum yapılanması

Bunu gerçekleştirmek için temel olarak uzmanlık gereken heyet mahkemelerini merkezlerde yoğunlaştırmak, diğer konularda halkın ayağına hizmet götürmek, hâkim ve savcıların yapması zorunlu olmayan işleri avukatlara vermek, işleyişi kolaylaştırmak, suistimali önlemek için adli hazırlık mahkemeleri kurmak, koruyucu ve ön tedbirleri etkin olarak işletmek, tüm yargılamaları tek celsede bitirmek gerekir. Böylece mahkemelerin iş yükü azalırken uzlaşma artacak ve yargılama süreleri üç-dört aya kadar düşecektir.

Bunu yapabilmek ise mevcut sorunlu “uyuşmazlık çözüme” anlayışı yerine “uyuşmazlıkları yönetme” anlayışını benimsemek, milli bir uyuşmazlık veri tabanı oluşturmak, yargının hizmet birimleri, usulleri, sektörel ve uzmanlık gerekleri ile eğitim ve sair ihtiyaçlarını veriye dayalı öngörülerle önceden tespit etmek gerekir.

Hizmet unsurlarının eğitimi, yetkinliği ve olumlu iş birliği

İş yükünden şikâyet ederken bu işi omuzlayabilecek olan insan kaynaklarını yargıdan dışlamak mantıksızdır. İş yükü artması veya kaynak yetersizliği durumlarında hizmet unsurları arasında işgücü kaydırması yapmak kolay olmalı; birlikte hizmet üreten unsurlar arasında olumlu iş birliği sağlanmalıdır. Bütün bunlar ise hukuk meslek mensupları için yeknesak bir kariyer planı oluşturmakla mümkündür.

Hukuk mesleklerinde ilerleme, işlerini yapma başarısına (performans) ve akademik çalışmalara bağlı olmalı, teori ile pratik birleşmeli, hukuk eğitimi de hem teoriye hem de pratiğe hâkim akademisyenlerce verilmelidir.

Bu o kadar acil bir ihtiyaçtır ki, akademisyenlerin gerçek hayatı öğrenmeleri, hâkimlerin de teorik eksikliğini gidermek için – kanunla yasaklanmasına rağmen – akademisyenler bilirkişi olarak görevlendirilmektedir. Yargılama etiğine aykırı, vatandaşın mahkemedeki işini deneme tahtasına çeviren bu duruma bir an önce son verilmesi zorunludur.

Kokuşmuş bilirkişilik ve yolsuzluk

Yargıya en büyük zararı, yargılamaların suistimaline ve yolsuzluğa zemin hazırlayan kokuşmuş bilirkişilik sistemi vermektedir.

Bilirkişileri küçük bir ücret karşılığında hâkimin vereceği kararın taslağını hazırlayan hâkim yardımcısı konumuna getirenler, anayasaya aykırı olarak bilirkişiler zümresi yaratmakta ve onlara sanki hâkimlermiş gibi fiili dokunulmazlık imtiyazı bahşetmektedirler.

Davalarda mutlaka bilirkişi atanmasını, raporlarına itiraz edildiğinde veya raporları çeliştiğinde ikincisini ve üçüncüsünü görevlendirmeyi zorunlu kılan içtihatlar, hâkimleri adeta evrak toplama memuru, yargılamaları da bilirkişilerden mektupla karar sipariş etme faaliyetine dönüştürmüştür. Bu da eş dost kayırmanın, yolsuzluk ve rüşvetin bilirkişilik kanalından mahkemelere akmasının yolunu açmıştır.

Doğal hâkim ilkesi ihlal ediliyor

Coğrafi teminatı, yani isteği dışında tayin edilmeme garantisi olmaması, hâkimlerin, yargısal denetime tabi olmayan HSK kararlarıyla her an tayin edilebilmesine yol açmakta, doğal hâkim ilkesinin ihlal edilmesi, bürokratların hâkimlere müdahale etmesinin kapılarını ardına kadar açmaktadır. Üstelik hâkimlerin önlerindeki davaları bitirmeden, yargılamanın ortasında, başka bir yere tayinine imkân veren rotasyon sistemi, doğal hâkim ilkesinin kurumsal ve sürekli olarak ihlaline neden olmaktadır.

Gün yirmi dört saat hizmet vermesi gerekirken bir kısım mahkemelerin sadece mesai saatlerinde, fiilen ise hâkimlerin servis saatlerine kadar çalışıp günün gerisinde sonra çalışmaması, buna ilaveten yargılamanın her adımı için başvuru harcı, celse harcı, karar harcı, keşif yolluğu ve sair adlarla maktu veya dava değerinin bir oranı kadar harç alınması, vatandaşın yargı hizmetlerine erişmesini zorlaştırmaktadır.

Adalete erişilebilirlik kimin umurunda?

Yargıdaki iş yükü vatandaşın yargı hizmetlerine erişmesinin önünde ayrı ve önemli bir engeldir. İş yükünü dağıtmak için oluşturulan İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) gibi kurumsal tahkim, bir yandan mahkemelerin yerini alırken diğer yandan mahkemelerin bir kopyası haline getirilmektedir. Niteliği gereği ihtiyari olması gereken arabuluculuğun zorunlu yapılması, yargılama süreçlerini uzatmakta, maliyetlerini artırmaktadır.

Diğer yandan sözde yargının iş yükünü azaltmak için hakem kararlarına veya arabulucu tutanaklarına yargı kararı değeri vermek, suistimale davetiye çıkarmaktadır. Özellikle geliri ve alım gücü düşük, hukuki koruma sigortası veya sendika dayanışması olmayan işçi kesiminin adalete erişim hakkı suistimal edilmektedir.

Ve bir dilek

Bu hayati hususlarda reform strateji belgesinin ne diyeceğini bilmiyorum ancak bir şey söylemesini de beklemiyorum. Yayınlanacak belgenin iktidarın “Türkiye Yüzyılı” temasına da uyarlı olmayacağını, yeni bir yapılacak işler listesinden öte gidemeyeceğini öngörüyorum.

Yanılmayı, Türkiye’nin en başta alanında dünyada hak ettiği üstün yeri alabilmesi için gerçek manada ve kapsamlı yargı reformunu gerçekleştirmesini diliyorum.

